

SUMMARY

Luisia V. Mozhechuk, Andriy V. Samotuha. Role of the European Court of Human Rights in realization of social security right. The article deals with the role of the European Court of Human Rights (ECtHR) in protecting the right to social security. There is the analysis of the case law of the ECtHR on the violation of the right to social security, namely the right to receive a pension, which the ECtHR classifies as property rights. The authors have outlined the ways to improve the practice of the ECtHR in this area in modern national and world socio-economic conditions.

According to available estimates, around 50 per cent of the global population has access to some form of social security, while only 20 per cent enjoy adequate social security coverage. Ensuring an appropriate mechanism for the protection of human and civil rights is a priority for every country. However, according to case law, the number of complaints of violations or non-recognition of their rights is growing every year. An important role in the protection of human rights in today's conditions is played by an international judicial body - the European Court of Human Rights. In Ukraine, where socio-economic rights are recognized at the constitutional level, their guarantee content in the current laws is still not clearly defined, and therefore, as evidenced by the practice of the Constitutional Court of Ukraine, legal mechanisms their protection, in particular the means of judicial control remain ineffective.

The right to social security is the right to access and retention of benefits, both in cash and in kind, without discrimination in order to protect, in particular, against (a) lack of income from work caused by illness, disability, maternity, occupational injuries, unemployment, old age or death of a family member; (b) inaccessible access to medical care; (c) insufficient family support, especially for children and adult dependents. It is well known that the European Convention does not contain many socio-economic rights as such (with a few exceptions - protection of property and the right to education). Thus, the former president of the ECtHR Jean-Paul Costa specifically pointed to another important European human rights treaty - the European Social Charter.

Human rights are a universal value, and their protection is the task of every state. The European Court of Human Rights plays an important role in protecting human rights in modern conditions. The functioning of such an international judicial institution can not only solve a problem of protection of violated rights, but also affect the development of the judicial system of each state.

The main principle of realization and judicial protection of social rights is non-discrimination on the grounds of sex, age, race, national and social origin of the individual, and the role of auxiliary institutions of the Council of Europe in generalizing and improving the ECtHR's activity has been emphasized.

Keywords: *European Court of Human Rights, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, social rights, right to social security, pension provision, property.*

УДК 340.5

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-63-70

Кирило НЕДРЯ[©]

кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ ВІЙН ТА ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У ДЕРЖАВАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'І (на прикладі Франції та Німеччини)

Аналізується історія становлення і розвитку системи надання соціально-правових гарантій учасникам бойових дій на прикладі Франції та Німеччини у період з 1914 року по теперішній час. Зазначені країни були обрані як ключові представники романо-германської правової сім'ї. Їхній досвід є цікавим з точки зору традицій захисту ветеранів війни, а також успішності роботи держави та суспільства у цьому напрямку, показником чого є відсутність будь-яких конфліктів та соціальної напруги довкола цього питання. І це при тому, що обидві держави були і є постійними учасниками операцій НАТО та операцій з підтримання миру ООН.

Ключові слова: *захист Батьківщини, ветерани, соціальний захист, система соціальних гарантій, закон, війна.*

© Недря К.М., 2020
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9370-1900>
k.nedrya@gmail.com

Постановка проблеми. Одним із головних показників соціальної політики держави взагалі та соціальної спрямованості системи державного управління, зокрема, є комплекс заходів, інструментів та механізмів, спрямованих на підтримання категорії осіб, які зазнали певних ризиків, а також створення для них належних умов та додаткових можливостей, з метою забезпечення їм гідного рівня життя. Загалом, саме це і називається соціальним захистом, належний і достойний рівень якого є більш ніж актуальним у випадку з такою особливою категорією осіб, як ветерани війн та учасники бойових дій, оскільки вони мають особливі заслуги перед державою, виконавши у вищій мірі власний конституційний обов'язок та маючи право вимагати дотримання таких обов'язків перед ними і з боку державного апарату. Безумовно, зіштовхнувшись у 2014 році з актом збройної агресії та бойовими діями на Сході, Україна не є в цьому унікальною, а тому проблема формування належної системи соціального захисту постала не перед нею першою.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Зважаючи на зазначене, на нашу думку, абсолютно доцільним є намагання дослідити досвід впровадження таких систем у практиці інших акторів світового політичного процесу, які можуть слугувати дороговказом для нашої держави та допомогти врахувати вже зроблені помилки. На жаль, відсутність належної уваги до проблеми в середовищі вітчизняних науковців прослідковується у ступені дослідженості проблеми, яка фактично є чистим аркушем. При цьому показовою є наявність численної кількості публіцистичних статей та інформаційних повідомлень, які сповнені емоційності авторів, здебільшого представників кіл журналістів, волонтерів або самих ветеранів, які фактично лише створюють інформаційний хаос з підходів, пропозицій, порад та візій.

Мета. В даній статті робиться спроба аналізу напрацювань та здобутків у сфері соціального захисту ветеранів у державах, які є флагманами романо-германської правової родини – Франції та Німеччини. Такий вибір додатково пояснюється і тим, що зазначені держави, в силу особливостей імперського минулого, мають багату військову історію, а отже, і давню проблему ресоціалізації та надання допомоги ветеранам. Якщо історичні корені проблеми ми вже намагалися розглядати, то тепер дійшла справа до більш сучасного стану систем соціального захисту ветеранів у цих країнах, який невідменно пов'язаний з історичними традиціями та воєнною історією ХХ сторіччя.

Виклад основного матеріалу. Франція завдячує духом «священного обов'язку» вшанування та підтримки ветеранів ще добі Наполеона, коли, власне, було сформовано фактично культ мілітарного обов'язку громадянина перед державою та, відповідно, навпаки, створюючи дієві правовідносини. В результаті завершення Першої світової війни додому повернулися понад 8 млн військовослужбовців та представників підрозділів забезпечення, серед яких було багато поранених, осіб з різним ступенем і видами фізичних каліцтв. Безліч родин втратили годувальників, фактично залишившись без засобів до існування. Повернулися і колишні військовополонені [1].

За таких умов потрібна була ініціатива щодо активізації державної політики та перезавантаження і розвиток системи соціального захисту колишніх військовослужбовців, інвалідів та членів їх родин. Ця ініціатива йшла знизу. В умовах зруйнованої економіки, фактичної зупинки промисловості, високого безробіття і післявоєнної нестабільності, комбатанти та члени їхніх родин вимагали компенсацій за виконання військового обов'язку у вигляді гідної пенсії, медичної допомоги і вирішення побутових проблем [2]. Окремою проблемою було створення сприятливого середовища та відповідної культури для осіб, які стали інвалідами внаслідок війни (у першу чергу – для довічних).

І перші кроки у цьому напрямку почали реалізовувати ще під час Першої світової війни. Так, у 1916 році було створено Національне відділення ветеранів, до завдань якого було віднесено все вищеперераховане, а також, що було головним, воно стало державним органом, який визначав і координував політику держави у сфері формування та функціонування системи соціального захисту ветеранів. У 1920 році, зрозумівши, що функцій відділення для цього замало, воно було реорганізовано до рівня Міністерства. До 1938 року воно мало назву Міністерства пенсій, потім назву було доповнено – «ветеранів та пенсій». А з 1946 по 1974 рік воно називалося Міністерством у справах колишніх військовослужбовців і жертв війни. Завдяки цьому орган, відповідальний за ветеранів, отримав повноту повноважень органу виконавчої влади. Навіть з підпорядкуванням його французькому міністерству оборони, своєї влади воно не втратило, а його очільник має посаду Державного секретаря ветеранів [3]. У його складі три управління — історич-

чної інформації, церемоній (організація національних свят) і загальних справ. В штатній структурі нині працює 90 осіб, а в річний бюджет ветеранського відомства було закладено 26 млрд. франків. Також йому підпорядковуються його ж представники, які працюють у кожному із 96 департаментів Франції.

Такий підхід щодо формування відповідальності держави за власних ветеранів майже одразу почав закріплюватися у формуванні ідеї реабілітації та фінансової допомоги ветеранам бойових дій, яка, у свою чергу, формувала і нову суспільну мораль. Так, вона передбачала ставлення до інвалідів, як до хворих людей, які потребують реабілітації, а отже, вони, принаймні, мають такі ж права, як і інші громадяни. Розпочалося формування відповідного особливого правового поля. У 1915 р. було прийнято закон про систему професійної перепідготовки, який фактично став основою для реадaptaції та ресоціалізації ветеранів війни та інвалідів, надавши їм можливість отримати нову професію та нові можливості для самореалізації. Відповідно до закону 1916 року інваліди війни мали пріоритетне право при працевлаштуванні у державних органах, а отже, і доступ до стабільної роботи та доходу. У 1918 р. було прийнято закон, який забезпечував фіксований розмір пенсії, виходячи зі ступеня набутої інвалідності, а закон 1924 р. зобов'язував підприємства приватного сектора приймати на роботу певний відсоток інвалідів війни від чисельності персоналу підприємства [4]. Вже після Другої світової війни, у 1945 р., для сліпих інвалідів було створено систему навчання і перепідготовки, яка чотирма роками пізніше стала охоплювати всіх осіб із серйозними формами інвалідності.

Незаперечною перевагою у справі розробки та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війн та членів їхніх родин є координація та кооперація з громадським сектором, у якому досить широко представлене коло ветеранських громадських організацій, асоціацій та фондів (надалі – ГО). Перший з таких фондів було створено одразу після Першої світової війни – Фонд лінії Мажино. Після Другої світової почали свою діяльність різні фонди сліпих, асоціації та фонди борців Спротиву, фонди висланих з Франції. Як приклад можна навести фонд, присвячений маршалу Де Латру, який був здійснив висадку десанту у Провансі. Цей фонд займається національною пам'яттю, а також підтримкою ветеранів операції, веде роботу з навчальними та культурними закладами. Багато ГО опікуються тими, хто перебуває у будинках для людей похилого віку або потребують догляду. Наявні громадські організації надають не лише правову та соціальну допомогу, але й надають фінансову підтримку нужденним ветеранам. Так, Асоціація взаємодопомоги військовим сплачує протягом шести місяців орендну плату для багатодітних сімей військових. Існують форми мікрокредитування, з можливістю отримати кількасот євро. Загалом, у Франції налічується понад 400 ветеранських організацій. Всі вони входять у Союз асоціацій ветеранів Франції, який захищає інтереси не лише ветеранів Другої світової війни, але й тих, хто воював у В'єтнамі, Алжирі та був задіяний у колоніальних конфліктах. Також є окрема державна структура, яка займається допомогою вдовам та родинам загиблих – Національний офіс ветеранів війни. Ця ж організація контролює місцеві будинки ветеранів війни [5].

Сучасна Франція практикує широкий спектр форм і методів захисту інтересів ветеранів бойових дій, що включає в себе пенсійне забезпечення, стаціонарне лікування, різні види допомоги, психологічну реабілітацію, професійну адаптацію, навчання та, навіть, набуття громадянства, а також безліч всього іншого. Ветеранам надається фінансова підтримка на здобуття освіти та допомога при працевлаштуванні, надаються ті чи інші гарантії при придбанні житла, автомобілів, виплачуються грошові допомоги безробітним ветеранам бойових дій і т. ін.

Ветерани у Франції мають пільгу при встановленні пенсії — вони отримують її не в 65 років, як всі інші, а починаючи з 60-и. При цьому розмір пенсії є достатнім, становлячи приблизно 500 євро на місяць. Пенсії ветеранів постійно індексуються і збільшуються на незначну символічну суму. Також є окремі пенсії по інвалідності, які покликані компенсувати пов'язані з нею втрати. Вони становлять значну частину бюджету. У грошовому еквіваленті на пенсії ветеранів війни витрачається 3.3 млрд. євро, тоді як сума по інвалідності становить 2 млрд.

Всіх осіб, які мають право на соціальний захист від держави саме за військові заслуги, чітко обліковано і інформація про них міститься у державних архівах, які є підвідомчими і ветеранському державному органу. Кожен ветеран, або член родин, отримує власне посвідчення, яке і надає йому доступ до відповідних сервісів та пенсії в цілому і за яким у той же час можна прослідкувати всю історію ветерана, оскільки робота зі

створення бази даних пророблена така, що навіть полкові газети у них відображені.

На теперішній момент приблизна кількість ветеранів у Франції становить 1,5 млн. осіб. Це тих, що за посвідченням. Стосовно тих, хто отримує пенсію по інвалідності, порахувати число важко. Загалом, пенсійним забезпеченням користуються від 2 до 3 млн. інвалідів та членів родин загиблих.

Завжди однією з вагомих проблем для ветеранів є проблема житла. Франція у цьому напрямку має теж власні здобутки і рішення. Цей напрямок курає та забезпечує функціонально Вища військова рада у справах військової служби та Головне управління у справах військової служби та соціального забезпечення, які входять до складу Міністерства оборони. Відповідальність за забезпечення нормальних житлових умов покладено на Головне адміністративно-господарське управління того ж самого відомства. Його основним завданням є розробка концепцій та програм, які спрямовані на створення пільгових та доступних умов для оренди та подальшого можливого викупу житла. Є два ключових напрямки роботи – 1) участь Міністерства оборони в будівництві житла та 2) надання грошової компенсації військовослужбовцям за оплату комунальних послуг.

Безпосереднє будівництво житла ведеться за системи дольової участі, відповідно до якої Міністерство оборони укладає контракт із будівельними фірмами, які, згідно з ним, передають частину збудованого житлового фонду у довгострокову оренду певній військовій структурі, при цьому, суто формально, продовжуючи залишатися власниками цього фонду, до моменту погашення його вартості. Надалі таке житло надається в оренду вже безпосередньо військовослужбовцям, через спеціальне житлове бюро гарнізону. Зважаючи на досить часті зміни військовими місця проживання (у Франції теж така особливість військової кар'єри), вони можуть бути і не заінтересовані у придбанні цього житла у власність. Сформована таким чином база житла та його оренди дозволяє не лише забезпечувати військовослужбовців житловою площею, а ще й вчасно виключати із фонду застаріле та непридатне житло.

На особливому контролі з боку держави перебуває і соціальне забезпечення родин військовослужбовців. Пріоритетом у цьому напрямку обрано працевлаштування членів родин і забезпечення, таким чином, самореалізації та утримання. В країні є розуміння того, що служба у збройних силах вимагає від особи такого обсягу самовіддачі, що складнощі служби обов'язково матимуть вплив на подружнє життя та відносини в родині. Зважаючи на це, спеціальні комітети займаються питаннями комплексного вирішення проблем соціального захисту членів родин військовослужбовців. У державі діє низка урядових програм, які дозволяють підготуватися до переїзду, знайти роботу, отримати психологічну підтримку та комунікацію. Існують пільгові курси для підвищення або зміни кваліфікації, якими також можуть користуватися і члени родин військовослужбовців та ветеранів.

Окремим напрямком державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та відповідної роботи уповноважених державних органів є поховання та увічнення пам'яті загиблих за свободу Франції. Так, показовим є те, що 17 березня 2008 року Франція офіційно завершила участь своїх військових у Першій світовій війні. Саме в цей день було поховано останнього віднайденого бійця. Чим примітний цей факт? Він яскраво демонструє те, на якому рівні налагоджено облік та реєстри, щодо військових та ветеранів. Ну і окремо, цей день демонструє, що є пріоритетом для держави, а також скільки зусиль вона готова витратити у виконанні свого обов'язку перед військовими. Тепер така діяльність продовжується стосовно загиблих у Другій світовій війні.

Інший приклад мав місце навесні 2005 р., коли у Франції, у віці 105 років, помер один із останніх ветеранів Першої світової війни Леон-Альфред Навар. Національне управління у справах ветеранів Міністерства оборони Франції 8 травня, коли у Франції святкують День Перемоги у Другій світовій війні, в пам'ять про ветерана провело урочисту церемонію в містечку Гайак на південно-заході країни, де проживав Навар. Він народився 2 серпня 1899 р. і зустрів початок Першої світової війни зовсім ще юнаком – вихованцем військового училища. У 1918 році він потрапив на фронт, а незадовго до закінчення війни за бойові заслуги був підвищений до звання лейтенанта артилерії. Він ледь не загинув в останній день війни, а його військові документи були втрачені. У вересні 1939 року, коли почалася Друга світова війна, його знову призвали на дійсну військову службу, а в 1940-у, демобілізувавшись, він повернувся до своєї цивільної професії викладача економіки.

Лише за декілька років до смерті його документи про участь у Першій світовій

війні було знайдено при оцифруванні одного з архівів і в липні 2004 р. ветеран був на решті був нагороджений орденом Почесного легіону, чим було підкреслено повагу держави та визнання її власної провини. Після його смерті у Франції залишилося всього десять колишніх "пуалю" — "волосатиків", як називали зазвичай французьких солдатів-окопників часів Першої світової війни [6-7].

Всього у Франції налічується 263 національних військових некрополя. Також є сім кладовищ за кордоном, на яких поховано 8 тисяч бійців, і земля під якими вважається французькою закордонною територією. За такими кладовищами, як і за некрополями та кладовищами всередині Франції, організовано постійний догляд та контроль. Є спеціальні працівники, які прибирають на кладовищах та тримають у належному вигляді могили [5]. На все це закладається окремий бюджет. Окремо ведеться робота з міжнародними партнерами Франції, наприклад Великобританією та Сполученими Штатами Америки. Спеціальне представництво мається у Німеччині. До речі, саме цей напрямок початково був одним із головних у створюваному після Першої світової війни міністерстві, адже на той час кількість тих, хто потребував пошуку, документування, ідентифікації, поховання, була просто колосальною, адже Франція втратила загиблими у війні 1 800 000 осіб (це удвічі більше, ніж англійців, і у 12 разів більше, ніж американців), 2 800 000 поранених, 600 000 калік. Частка Франції у населенні Європи скоротилася таким чином з 9,7 до 8,1 відсотка станом на 1930 рік [8].

Уряд Франції робить багато, щоб зберегти пам'ять про ветеранів: в країні ведеться активна робота з публікації творів, мемуарів ветеранів війни; в школах проводять заняття, присвячені аналізу військових подій, щоб французькі діти пам'ятали і шанували подвиги людей, які боролися за свою країну і забезпечили свободу Франції.

Незважаючи на те що матеріальне забезпечення військових у Франції на сьогодні майже однакове зі службовцями державного сектору, наявність широкого спектру соціального забезпечення, гарантій та їх захисту робить військову службу привабливою для громадян, а збереження більшості пільг і після звільнення із служби та нарахування додаткових виплат робить військову справу привабливою та почесною в очах громадян. Франція – одна з небагатьох країн, в якій справедливе ставлення до ветеранів формувалося багато сторіч і ці традиції не лише збереглися дотепер, а навіть були примножені.

Німеччина у питанні соціального захисту ветеранів та військовослужбовців, займає особливе положення. Це було обумовлено об'єктивними і трагічними моментами історії, пов'язаними з активною мілітаристською політикою та участю у статусі агресора в обох світових війнах, що двічі призводило до поразок та фактичної ліквідації попередніх форм державного устрою, а після Другої світової і держави загалом. Це не могло не позначитись на державній політиці соціального захисту ветеранів і на ставленні суспільства до збройних сил.

Початок сучасній системі соціального захисту було покладено ще наприкінці XIX ст. Ще до початку Першої світової війни Німеччина володіла однією з найбільш прогресивних систем соціального страхування ветеранів війни, механізми якої у подальшому були перейняті багатьма країнами. Уряд ставив собі за мету повернення в суспільство і до роботи навіть найбільш непрацездатних осіб та, бажано, ще і до своїх колишніх родів занять. Німеччина була однією з небагатьох країн, яка розглядала соціальну реабілітацію військових як одне зі своїх головних завдань.

На 1914 р. щонайменше половина існуючих на той момент в державі інвалідів війни отримала консультацію або брала участь у програмах перепідготовки. Багато роботодавців були зобов'язані виділяти місця для інвалідів бойових дій і приймати їх на роботу у обов'язковому порядку. Пенсійне законодавство, яке було прийняте у 1920 р., надавало інвалідам бойових дій право на професійну перепідготовку та медичну допомогу. Ветеранам бойових дій стали призначати пенсії у зв'язку з втратою працездатності та наявністю факту інвалідності. Розмір пенсії для осіб, які мали важку форму інвалідності, наблизився до рівня заробітної плати кваліфікованого робітника. Державна підтримка охоплювала також вдів і дітей-сиріт ветеранів бойових дій.

Поступово, внаслідок тяжких економічних наслідків Першої світової війни для Німеччини, відбувалося фактичне зменшення державної підтримки, що спонукало до реваншистських настроїв, які й забезпечили підтримку для ветерана Адольфа Гітлера, який формував свої загони СА (штурмовиків) саме з колишніх ветеранів, які були особисто йому відданими. Зі створенням Третього рейху фінансування було поновлено, а головне, було знову створено мілітарний культ військового, який був націлений на від-

новлення справедливості внаслідок нової війни.

Друга світова війна докорінно змінила ставлення до ветеранів бойових дій і військової служби в цілому з боку німецького суспільства. В Конституції сучасної Німеччини закріплено положення про заборону на підготовку до наступальної війни: «Дії, які можуть порушити мирне існування народів і вживаються з цим наміром, і особливо підготовка до ведення наступальної війни, суперечать Конституції, вони караються законом» [9-10].

На відміну від країн-переможців у сучасній Німеччині поняття «ветеран війни» існує скоріше на лінгвістичному рівні, не маючи під собою правового і політичного наповнення. Згідно з офіційними документами (Закон «Про забезпечення жертв війни» було прийнято у 1950 р.), воно замінюється такими термінами, як інваліди і «жертви війни». Остання група включає в себе колишніх військовослужбовців вермахту, військовополонених і їхні родини, та інші категорії, що випробували на собі тягар війни. Цікавим є й те, в цій же категорії перебувають колишні нацисти, яких не було засуджено за військові злочини, та навіть колишні радянські військовополонені, які свого часу відмовилися від репатріації до Радянського союзу, або радянської зони відповідальності у Німеччині, яка з часом стала Німецькою демократичною республікою. У зв'язку з цим необхідно підкреслити, що зі зрозумілих причин звання солдата Третього рейху не приносить політичні дивіденди і привілеї, хоча колишні офіцери рейху подекуди досягали висот вже у новій армії Федеративної республіки Німеччини – Бундесвері. Тим не менше, Німеччина як під тиском громадськості, так і в силу стійкості наявних традицій і після війни продовжувала надавати широку соціальну підтримку учасникам бойових дій [11].

У 1949 р. у ФРН було створено федеральне міністерство у справах переміщених осіб, біженців та жертв війни, до основних завдань якого входило створення нормативно-правової бази регулювання правовідносин з колом означених у його ж назві суб'єктів. Існувало воно до 1969 р., зумівши розробити та впровадити ключові законодавчі акти.

У 1950 році вступив у силу Закон, покликаний вирішити гостру післявоєнну житлову кризу, яка існувала у результаті бойових дій, руйнування, знищення та пошкодження житлового фонду. Він називався Закон «Про будівництво соціального житла».

У 1953 р. було прийнято ще один закон з соціального пакету – «Про зайнятість інвалідів», основною ідеєю якого було надання грошової компенсації і створення належних умов для повернення інвалідів до трудового життя, а отже, і до суспільства в цілому. Впровадження закону мало позитивні наслідки і призвело до суттєвого зменшення кількості безробітних інвалідів війни, це при тому, що у післявоєнній Німеччині їхня кількість обчислювалася сотнями тисяч. За три роки їхня кількість скоротилася приблизно вдвічі. Цьому багато в чому сприяла поява спеціально обладнаних робочих місць, себто використовувався принцип розумного пристосування, який нині є одним з обов'язкових у дотриманні антидискримінаційних норм. Не залишилися осторонь і проблеми ветеранів, які втратили зір. Частина з них перекваліфікували в масажистів і телефонних операторів [11-12].

Для забезпечення мобільності та участі у суспільному житті інвалідам війни було надано безплатний проїзд у громадському транспорті, а також пільги у сфері культурного дозвілля – на придбання квитків у музеї та театри. У відповідності з Федеральним законом пенсійного забезпечення незрячі інваліди війни почали забезпечуватися собаками-поводирями.

Починаючи з 1950 р. кожному солдату, який повернувся з радянського полону, виплатили 300 марок одноразової допомоги, чому сприяли численні вуличні демонстрації, влаштовані учасниками війни, чим і привернули увагу громадськості та влади до свого соціального становища. У 1955 р., коли із СРСР повернувся останній військовополонений, усі колишні військовослужбовці Третього рейху додатково отримали від федеральної влади по 5000 марок в якості остаточної компенсації.

У 1953 р. було прийнято федеральний закон про відшкодування жертвам нацистського режиму, але прийом заяв від постраждалих було припинено у 1969 р. [13]. На теперішній час питання державної системи соціальних гарантій та соціального захисту колишніх солдатів здійснюється відповідно до норм Закону «Про допомогу жертвам війни» [14].

На сьогодні ветерани у Німеччині отримують виплати залежно від свого звання. Мінімальна пенсія становить приблизно 1400 євро, а максимальна – 7500 євро. Вдови військовослужбовців додатково отримують близько 400 євро надбавки до пенсії загиблого. Ветерани Червоної армії, які емігрували або живуть на території Німеччини, отримують пенсію від німецького уряду у сумі близько 450 євро. Це є частково унікальним кейсом, який характеризує сучасну політику пам'яті та примирення у Німеччині, яка

знайшла вихід навіть у формах соціального захисту. Так, у 2015 році у ФРН було прийнято закон, згідно з яким колишні військовополонені червоноармійці мають право отримати від уряду по 2500 євро разової компенсації. Німецькі ж ветерани Другої світової війни мають право за рахунок держави відвідувати місця власного бойового шляху.

Слід зазначити, що на цю підтримку мають повне право і колишні військові вермахту та члени СС і нацистської партії, але лише за умови, що вони не були засуджені за військові злочини.

Також ветерани мають двічі на рік право на безкоштовне лікування в лікарнях різного профілю, а колишні військовополонені – не обмежуються у кількості взагалі. Це при тому, що система медичного страхування є розвиненою і пільговою для ветеранів.

Німеччина зуміла зберегти напрацьований нею досвід соціально-економічного захисту осіб, які брали участь у бойових діях, окремі види якого є унікальними. У цілому німецький досвід соціально-економічного захисту осіб, які брали участь у бойових діях, не має принципових відмінностей від методів соціально-економічного захисту ветеранів бойових дій, які застосовуються у інших країнах ЄС. Всі вони базуються на прагненні держав задовольнити потреби кожного конкретного учасника бойових подій, виходячи з своїх традицій і можливостей. Підводячи підсумок, відзначимо, що кожній країні властива своя конкретна модель державної ветеранської політики. Її формування відбувалося залежно від безлічі детермінант соціального, культурного, економічного та іншого характеру.

Висновки. Відзначаючи специфіку захисту ветеранів в зазначених країнах, можна виділити загальні принципи, які покладено в її основу. Насамперед це ліберальні цінності західного суспільства. Високий рівень захисту ветеранів обумовлений тим, що в цих політичних системах на практиці діє механізм «стримувань і противаг» (зокрема, цивільний контроль, незалежність гілок влади, дієва судова система тощо), посилений економічним потенціалом. Крім того, як у Франції, так і в Німеччині існують давні традиції, які зародилися задовго до ХХ сторіччя і які фактично стали частиною громадянської культури. Унікальним досвідом тієї ж таки Франції, який може бути імпліментований в нашій державі, є структура архівного управління, а також реєстрів, завдяки яким можна встановити факт та міру участі особи у бойових діях, а також приналежності до статусу ветерана. Особливо актуально це у зв'язку з достатньо суперечливим, застарілим та непрозорим механізмом надання статусу учасника бойових дій в Україні, а також відповідного пакету пільг. У Німеччині ж неабияку цікавість викликає саме дія закону про допомогу жертвам війни, оскільки вимушені переселенці в Україні фактично винесені за проблему встановлення причинно-наслідкового зв'язку між їхнім статусом та бойовими діями на сході. І відсутність таких рішень однозначно не може бути виправдана лише фінансово-економічною складовою проблеми, оскільки, як вже зазначалося нами, йдеться взаємозалежність конституційних обов'язків – Держави та Громадянина.

Список використаних жерел

1. Cohen D. The war come home. Disabled veterans in Britain and Germany, 1914-1939 / D. Cohen. Berkeley and London: University of California Press. 2001. P. 12.
2. Зориктуева А.В. Зарубежный опыт государственной защиты ветеранов боевых действий (историко-политологический аспект). *Вестник Восточно-Сибирского гос. техн. ун-та*. 2011. Вып. 1. с. 131-136.
3. Liste des ministres français des Anciens Combattants. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_ministres_fran%C3%A7ais_des_Anciens_Combattants (Дата звернення: 19.04.2020 р.)
4. Зориктуева А.В. Зарубежный опыт государственной защиты ветеранов боевых действий (историко-политологический аспект). *Вестник Восточно-Сибирского гос. техн. ун-та*. 2011. Вып. 1. с. 131-136.
5. Цена победы. Эхо Москвы. URL: <https://echo.msk.ru/programs/victory/526725-echo/> (Дата звернення: 21.04.2020 р.)
6. Сараева И. А., Тимофеев В.В. Социальная поддержка ветеранов войн: зарубежный опыт. *Марийский юридический вестник*. 2016. №1. С.21-256
7. Попов А. Мы поступим мудро: мы с вами не будем бороться. Мы просто – не пойдём за вами. URL : <http://porovandrey.livejournal.com/57101.html> (дата звернення: 21.04.2020 р.)
8. Франция у Першій світовій війні. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D1%96%D0%B9_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 21.04.2020 р.)
9. Ахмадуллин В. Немцы готовы воевать везде. Прошлое, настоящее и будущее зарубежных операций бундсвера. *Независимая газета*. 2004. 3 дек. (№ 264).
10. Зориткуева А. В. Государственная политика в области защиты ветеранов боевых действий (отечественный и зарубежный опыт). Автореф. ... дис. канд. полит. наук : 23.00.02. Улан-

Удэ, 2011. 19 с.

11. Зориктуева А.В. Государственная политика к участникам войны в России и Германии. *Вестник ВСГУТУ*. 2010. №4. С. 158-161.

12. Sitzungen der Gemeinsamen Expertenkommission. URL: https://www.bvl.bund.de/DE/01_Lebensmittel/01_Aufgaben/07_Expertenkommission/02_Sitzungen/Sitzungen_node.html (дата звернення: 18.04.2020 р.).

13. Sitzungen der Gemeinsamen Expertenkommission. URL : <http://www.gesetze-im-internet.de/bvg/index.html> (дата звернення: 25.04. 2020).

14. Gesetz ueber die Versorgung die Opfer des Krieges. URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/bvg/index.html> (дата звернення: 18.04.2020).

Надійшла до редакції 03.05.2020

References

1. Cohen D. The war come home. Disabled veterans in Britain and Germany, 1914-1939 / D. Cohen. Berkeley and London: University of California Press. 2001. P. 12.

2. Zoriktuyeva A.V. Zarubezhnyy opyt gosudarstvennoy zashchity veteranov boyevykh deystviy (istoriko-politologicheskii aspekt). *Vestnik Vostochno-Sibirskogo gos. tekhn. un-ta*. 2011. Vyp. 1. s. 131-136. [in Russ.]

3. Liste des ministres français des Anciens Combattants. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_ministres_fran%3%A7ais_des_Anciens_Combattants (Data zvernennya: 19.04.2020 r.).

4. Zoriktuyeva A.V. Zarubezhnyy opyt gosudarstvennoy zashchity veteranov boyevykh deystviy (istoriko-politologicheskii aspekt). *Vestnik Vostochno-Sibirskogo gos. tekhn. un-ta*. 2011. Vyp. 1. s. 131-136. [in Russ.]

5. Tsena pobedy. Ekho Moskvyy. URL: <https://echo.msk.ru/programs/victory/526725-echo/> (Data zvernennya: 21.04.2020 r.). [in Russ.]

6. Sarayeva I. A., Timofeev V.V. Sotsial'naya podderzhka veteranov voyn: zarubezhnyy opyt. *Mariyskiy yuridicheskii vestnik*. 2016. №1. S.21-256. [in Russ.]

7. Popov A. My postupim mudro: my s vami ne budem borot'sya. My prosto – ne poydom za vami. URL : <http://popovandrey.livejournal.com/57101.html> (data zvernennya: 21.04.2020 r.). [in Russ.]

8. Frantsiya u Pershiy svitoviy viyni. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%B2%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96 (data zvernennya: 21.04.2020 r.). [in Ukr.]

9. Akhmadullin V. Nemtsy gotovy vovevat' vezde. Proshloye, nastoyashcheye i budushcheye zarubezhnykh operatsiy bundesvera. *Nezavisimaya gazeta*. 2004. 3 dek. (№ 264). [in Russ.]

10. Zoriktuyeva A. V. Gosudarstvennaya politika v oblasti zashchity veteranov boyevykh deystviy (otechestvennyy i zarubezhnyy opyt). *Avtoref. ... dis. kand. polit. nauk* : 23.00.02. Ulan-Ude, 2011. 19 s. [in Russ.]

11. Zoriktuyeva A.V. Gosudarstvennaya politika k uchastnikam voyny v Rossii i Germanii. *Vestnik VSGUTU*. 2010. №4. S. 158-161. [in Russ.]

12. Sitzungen der Gemeinsamen Expertenkommission. URL: https://www.bvl.bund.de/DE/01_Lebensmittel/01_Aufgaben/07_Expertenkommission/02_Sitzungen/Sitzungen_node.html (data zvernennya: 18.04.2020.). [in Ger.]

13. Sitzungen der Gemeinsamen Expertenkommission. URL : <http://www.gesetze-im-internet.de/bvg/index.html> (data zvernennya: 25.04. 2020). [in Ger.]

14. Gesetz ueber die Versorgung die Opfer des Krieges. URL : <https://www.gesetze-im-internet.de/bvg/index.html> (data zvernennya: 18.04.2020). [in Ger.]

SUMMARY

Kyrylo M. Nedrya. Social security of war and military conflicts veterans in in the states of the Romano-Germanic legal family (on the example of France and Germany). In this article, we analyze the history of the formation and development of the system of providing social and legal guarantees to participants of hostilities in the example of France and Germany, from 1914 to the present time. These countries were selected as key representatives of the Romano-German legal system. In addition, the experience of these countries is quite interesting in terms of the traditions of protection of war veterans, as well as the success of the state and society in this direction, which is an indication of the absence of any conflicts around this and social tension in particular. This situation is not a coincidence, since both France and Germany have a great military history, as former colonial empires, as well as states that can be considered the founders of modern armies of the world, and therefore the social protection of the military. The intensity of military campaigns and wars has contributed to a steadily high level of disability in families and families who have lost a breadwinner, which also required a solution, as well as a system of government and state support. The history of these countries in the twentieth century was also an exception, defining for them the status of opponents and key participants in the two world wars, as well as participation in the further formation of the world order (including military methods). They are still active, continuing to participate in NATO and UN peacekeeping operations, making their experience and evolution of the state support system for veterans constantly relevant.

Keywords: *protection of motherland, veterans, social and legal guarantee, a system of social guarantees, law, war.*